

NADMEĐER: TRAGEDIJA CRNE GORE KROZ ŠEĆANJE NA INTERNACIJU

2.

Peher je trgao sablju, ali je Vešović bio brži i spretniji

Piše: **Nenad STEVOVIĆ**, publicista i istraživač crnogorske dijaspore

POVOD ZA INTERNACIJU

Austrougarska je odbila ponudeno primirje koje je Kraljevina Crna Gora pokušala ugovoriti 10. januara 1916. godine. Zvanični Beč je tada decidno odgovorio da u obzir dolazi samo sklapanje mira bezuslovnom kapitulacijom i potpisivanjem ugovora o miru. Devet dana kasnije, 19. januara 1916. godine, kralj Nikola Petrović sa dijelom vlade i dvora, napušta Crnu Goru, i iz albanske Medove, tragične luke za Crnogorce, otplovljava za Italiju, a potom u Francusku, u egzil. Na taj način izbjegnuta je politička kapitulacija. Dva dana ranije, 17. januara, Crnu Goru je napustio i vratio se za Beograd srpski pukovnik Petar Pešić, dotadašnji zapovjednik Vrhovne komande crnogorske vojske. Uz saglasnost knjaza Mirka i serdara Janka Vukotića, Pešićevog nasljednika na čelu vrhovne komande, ministri koji su ostali u zemlji, članovi takozvane „krmje vlade“, donijeli su 21. januara 1916. odluku o raspuštanju crnogorske vojske. Potpisivanjem odredbe o polaganju oružja, na Cetinju 25. januara 1916. godine, Crna Gora je vojno kapitulirala pred Austrougarskom. Nezahvalnu ulogu potpisnika vojne kapitulacije imali su brigadir Jovo Bećir i komandir Petar Lompar.

VOJNA UPRAVA

Vojnu upravu okupator je uveo brzo i bez ikakvih ceremonija. Zvanični naziv vojne uprave u Crnoj Gori bio je Vojno generalno guvernerstvo. Sedište je bilo na Cetinju, a vlast se prostirala na čitavoj teritoriji bivše crnogorske države. Generalno guvernerstvo je direktno bilo potčinjeno austrougarskoj Vrhovnoj komandi. General Viktor Veber, koji je imenovan za generalnog guvernera, od samog početka vojne uprave imao je strah od reakcije crnogorskog naroda na okupaciono stanje

Vešović je izjavio da je ubio Pehera u odbrani lične časti. Dok je jahao u generalskoj uniformi crnogorske vojske, poručnik Peher ga je cinično pitao da mu je sablja. Vešović je odgovorio: „Idem u sramno ropstvo, što će mi!“ Peher je uzvratilo uvredom „švajni“, što znači - svinja. Vešović je odgovorio Peheru da je svinja on i oni koji su ga poslali

Kralj Nikola 19. januara 1916. sa dijelom vlade i dvora napušta Crnu Goru i otplovljava za Italiju. Na taj način izbjegnuta je politička kapitulacija. Ministri koji su ostali u zemlji, članovi takozvane „krmje vlade“, donijeli su 21. januara 1916. odluku o raspuštanju crnogorske vojske. Potpisivanjem odredbe o polaganju oružja, na Cetinju 25. januara 1916. godine, Crna Gora je vojno kapitulirala pred Austrougarskom

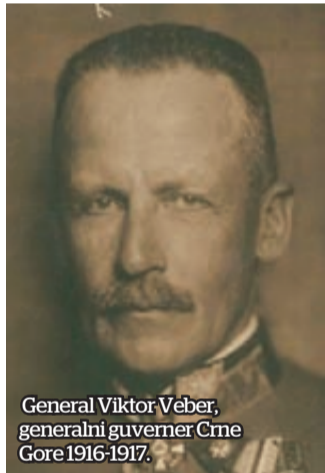

Jovo Bećir (prvi s lijeva sjedi) i Petar Lompar (treći s lijeva sjedi) sa austrijskim oficirima, Cetinje, 25 januar 1916.

svoje slobodarske zemlje. Opcija internacije dijela vojno sposobnog stanovništva kod njega je stalno bila prisutna. Sa ciljem da budu poznati sa raspoloženjem svih slojeva crnogorskog društva sa novim stanjem, i njihovim mišljenjem o budućnosti države, okupacione vlasti su maksimalno angažovale svoju obavještajnu službu i razradili mrežu domaćih doušnika. Posebno su praćeni crnogorski visoki oficiri, bivši ministri i inteligencija. Kapitulacija, koja je u građanskim i vojnim krugovima prouzrokovala bol, ogorčenje, osećanje uvrede i poniženja, bila je glavna tema svih slojeva crnogorskog društva, posebno među oficirima. Traženi su uzroci i krivci, i tako se spontano javila pomisao na ustanak i vojnu pobunu. Razgovori su vođeni diskretno i u malim grupama, dok je obavještajna služba Generalnog guvernerstva pratila svaki korak bezbjedonosno interesantnih lica i o tome obavještavala guvernera Vebera.

VEŠOVIĆ

Ideju o oružanom ustanku prihvatio je i posljednji vojni ministar Crne Gore general Radomir Vešović. On je u organizovanju ustanka otišao najdalje. Slavoljubiv, veoma hrabar, ali po prirodi brz i nagao, bez većih političkih kvaliteta i sposobnosti da procijeni situaciju, Vešović je težio da se stavi na čelo oružanog ustanka i da sa oslobođenjem

General Viktor Veber, generalni guverner Crne Gore 1916-1917.

zemlje opere tešku ljagu nanesenom kapitulacijom i Crnoj Gori i njemu kao njenom ministru vojnom. Da bi pokret već u početku bio onemogućen generalni guverner donosi odluku o interniranju generala Vešovića i još oko 30 do 40 lica na koja se sumnjalo da stoje s njim u vezi. Generalni guverner naredio je 13. juna 1916. godine okružnoj komandi u Kolašinu da odmah saopšti generalu Vešoviću da u roku 24 časa mora promijeniti svoje mjesto boravka i da ga sprovede na Cetinje odakle je imao biti upućen u unutrašnjost Monarhije. Istog dana imala su biti internirana i ostala osumnjičena lica među kojima generali Janko Vukotić, Mitar Martinović, Jovo Bećir, Milutin Vučinić, Mašan Božović i opunomoćeni ministri na strani Jovo Popović i Jovan Matanović. Interesantno je da je Veber označio, osim brigadira Vešovića, i bri-

Domaći saradnici sa austrijskim oficirima - Miloš Ljeskovic u prvom redu, drugi s desna

Strana štampa o vojnom slomu Crne Gore, 29 januar 1916.

gadira Jova Bećira kao glavnog vođu namjeravanog ustanka.

UVREDA

Postupajući po naređenju generalnog guvernera, Okružna komanda u Kolašinu uputila je 14. juna 1916. godine civilnog komesara Miloša Ljeskovca sa vojnom pratnjom na Bukovu Poljanu da obavijesti generala Vešovića da je potrebno da se spremi sa internaciju koja će se realizovati sljedećeg dana. Nakon obavljenog razgovora Srbin iz Sarajeva Miloš Ljeskovic se vratio u Kolašin, a general je ostao u svom domu pod stražom. Narednog dana Vešović i njegova dva brata, koji su mu tjerali stvari na kohnju, u pratnji austrougarskog poručnika Pehera i jednog vojnika uputili su se u pravcu Mateševa, da ih je čekao automobil da poveze posljednjeg

vojnog ministra Crne Gore prvo do Cetinja, pa u internaciju. U pogodnom trenutku general Vešović je iskoristio priliku i skrivenim revolverom ubio austrougarskog poručnika, po narodnosti Ceha, Adolfa Pehera i sa braćom Pavićem i Novicom pobjegao u podkomovske šume. Dvadesetak godina kasnije, u polemici sa Ljeskovicem koju je vodio na stranicama Slobodne misli, general Vešović je dao svoju verziju tog događaja. On je priznao da je ubio austrougarskog oficira i da je to uradio u odbrani lične časti i uniforme koju je nosio. Naime, dok je jahao u generalskoj uniformi crnogorske vojske, poručnik Peher ga je cinično pitao da mu je sablja. Vešović je odgovorio: „Idem u sramno ropstvo, što će mi!“ Peher je tada uzvratilo uvredom „švajni“, što u prevodu sa njemačkog znači svinja. General nije ostao dužan i odgovorio je okupatorskom oficiru da je svinja on i oni koji su ga poslali, i da pazi kako govori i koga sprovodi. Peher je istrigao sablju ali je Vešović bio brži i spretniji i revolverom mu smrtno presudio.

TEŠKE POSLJEDICE

Nakon saznanja o incidentu Generalno guvernerstvo je odmah preduzelo energične mjere da spriječi eskalaciju stanja koje bi eventualno prerاسlo u oružanu pobunu. Hitno su dovedena vojna pojačanja koja su raspoređena na cijeloj teritoriji

Sam general Vešović je pred smrt izjavio da on uopšte nije radio na organizovanju ustanka, već da je ustanak isfabrikovao civilni komesar za okrug Kolašinski Miloš Ljeskovic. „Kako se mogao dizati ustanak bez oružja i ... bez ičije pomoći, a udaljeno od savezničkog fronta nekoliko stotina kilometara ... Nego je taj ustanak izmišljen ... i koji je trebao „srbinu“ Ljeskovcu, da omogući vješanja, ubijanja, interniranja jadnih Crnogoraca“

Crne Gore. Sprovedene su opsežne mjere u cilju obezbjeđivanja sigurnosti austrougarske vlasti u pokorenoj Crnoj Gori. Generalni guverner Veber nije imao povjerenja u lojalnost crnogorskog naroda. Smatrao je da su crnogorska inteligencija i oficiri bili nepomirljivi neprijatelji Austrougarske, i da ih je svakako trebalo odstraniti iz naroda. Neopreznost generala Vešovića u pripremanju ustanka i njegov nesmotreni akt ubistva austrijskog oficira donijeli su teške posljedice crnogorskom narodu. Narod je ostao u uvjerenju da je za sve teškoće i patnje koje su ga zadesile pod austrougarskom okupacijom kriv ovaj nesrećni metak ispaljen iz ruke ministra vojnog.

OPOVRGAVANJE

Sam general Vešović osećao se krivim, pa je 20 godina kasnije neposredno pred smrt izjavio da on uopšte nije radio na organizovanju ustanka, nego da je „namjeravani ustanak isfabrikovao civilni komesar za okrug Kolašinski Miloš Ljeskovic“. O tome on, između ostalog, piše: „Tvrdim da tada, nije bilo ni pomena o kakvom pokretu ili ma kakvoj pobuni protiv okupatora, da u to vrijeme nije bilo ni jednog čovjeka, kao odmetnika od okupatorske vlasti kada je dr Ljeskovic udesio interniranje, motivišući ga zavjerom i pobunom. ... Kako se mogao dizati ustanak bez oružja i ikakvih sredstava za njega u sredini neprijatelja koji je bio onda pobjedilac i u naponu njegove snage, bez ičije pomoći, a udaljeno od savezničkog fronta nekoliko stotina kilometara, te su bili nemoćni da nam pruže ma kakvu pomoć. Nego je taj ustanak izmišljen i fabriciran i koji je trebao „srbinu“ Ljeskovcu, da omogući vješanja, ubijanja, interniranja jadnih Crnogoraca“.

(Nastavlja se)